

„A călători este prin excelență metafora vieții”. Interviu cu Claudio Magris

„Călătoria ca experiență a peregrinării și popasului, a capacității și incapacității de a-i întâlni pe ceilalți, ca descoperire și aventură, ca întâlnire sau ca evadare”. După apariția versiunii românești a volumului *L'infinito viaggiare* sub titlul *Călătorie nesfârșită* (Rao, București, 2010, traducere din limba italiană de Afrodita Carmen Cionchin), propunem un dialog cu Claudio Magris, unul din cei mai importanți scriitori contemporani și expert în problematica central-europeană, provenind din marea tradiție culturală triestină reprezentată, printre alții, de Umberto Saba și Italo Svevo. Un dialog despre semnificația călătoriei în viața și

scriitura sa, dar și despre legăturile sale cu universul cultural românesc: întâlnirea cu locurile și civilizația românească în călătoriile danubiene, legătura umană și literară cu Norman Manea și Dieter Schlesak, interesul profund, ca germanist, pentru cultura germano-română, interesul pentru *cici* și *ciribiri*, adică istro-românii, și posibilitatea supraviețuirii lor în lumea actuală.

Claudio Magris, după *Danubio* (Garzanti, Milano, 1986) și *Microcosmi* (Garzanti, Milano, 1997), în care experiențele de călătorie au fost elaborate și transformate, cu *L'infinito viaggiare* (Mondadori, Milano, 2005) ne aflăm în prezența unei cărți ale cărei pagini sunt legate în mod univoc de momentul călătoriei, acela în care le-ați trăit și le-ați scris. De unde această schimbare de perspectivă?

Nu cred că e vorba de o schimbare de perspectivă. Cele două aspecte – cărțile de substanțială ficțiune, deși bazate pe realitate, precum *Danubio* și *Microcosmi*, și cărțile de călătorie propriu-zise sau, în orice caz, eseuri, articole ori jurnale de călătorie – au avut întotdeauna, în scriitura mea, o existență într-un fel paralelă, un soi de coexistență. Poate cărțile de așa-zisă ficțiune au fost inspirate de călătoriile direct legate de realitatea pe care o experimentam. În funcție de diferitele momente – exterioare și interioare, situații personale și situații obiective din lume – se impune (s-a impus, se impunea și continuă să se impună) o formă sau cealaltă ca un răspuns, cel mai potrivit, cel mai necesar, așa spune, la întrebările pe care propria viață și timpurile pe care le trăim mi le ridicau. Sunt vase comunicante, cu prevalența când a unuia, când a celuilalt.

***Călătorie nesfârșită* cuprinde treizeci și nouă de eseuri care propun o serie întreagă de itinerare pe care le-ați parcurs într-un interval lung de timp: 1981-2004. Așadar, peste douăzeci de ani de călătorie și scriitură, cu diferite interpretări posibile. Care este, pentru dumneavoastră, semnificația cea mai profundă a călătoriei?**

Nu cred că pot răspunde la această întrebare în forma obligatoriu scurtă a unui interviu. În fond, întreaga mea introducere la *Călătorie nesfârșită* reprezintă o încercare de răspuns. Dacă ar trebui să mă limitez la o singură definiție sau la o singură frază, aş spune că a călători este prin excelență metafora vieții. Călătoria ca experiență a peregrinării și popasului, a capacității și incapacității de a-i întâlni pe ceilalți, ca descoperire și aventură, ca întâlnire sau ca evadare. În fine, *status viatoris*, după cum afirmă teologia vieții umane.

Între diferitele călătorii pe care le propune cartea, se numără și călătoria cunoașterii, precum aceea despre *cici* și *ciribiri*, adică istro-românii, dezvăluind interesul dumneavoastră constant pentru minoritățile etnico-lingvistice. În acest sens ați scris în „Corriere della Sera”, încă din 1999: „Mi-am petrecut o parte din viață căutând să cunosc și, pe cât îmi era cu putință, făcând cunoscute grupuri și minorități mai puțin știute sau pe jumătate uitate, sârbi din Lusația, cici din Istria, biziaci din Isonțul de Jos, bunjewatzi și schokatzi din Voivodina”. Ce poate face cultura pentru supraviețuirea acestor „popoare mici” și, pe de altă parte, care este, în viziunea dumneavoastră, contribuția lor cea mai semnificativă în lumea actuală?

Cred că astăzi ne confruntăm cu o dublă amenințare, între Scilla și Caribda. Pe de o parte, așa-zisa globalizare, care tinde să elimine și să niveleze diferențele, să distrugă diversitățile, mai ales cele mai puțin solide din punct de vedere numeric, economic și politic. Pe de altă parte, ca reacție la această teamă, o închidere ostilă în propria particularitate, care alterează diversitatea însăși, ca și particularitatea. De fapt, aceasta din urmă trebuie înțeleasă ca fiind modul concret prin care fiecare dintre noi intră în contact cu lumea, cu lumea cea mare, așa cum copiii, în mica ogradă a fiecărei case din orice loc, descoperă lumea,

aventura, încântarea. Fiecare dintre noi își iubește propria particularitate, însă știe, sau cel puțin ar trebui să știe, că aceasta nu reprezintă o valoare în sine; este premisa valorii și nu neagă apartenența la alte contexte mai largi (eu sunt triestin, ceea ce nu neagă condiția mea de italian care, la rândul său, nu neagă condiția mea de european); atunci când diversitatea devine un idol, ea se autodenaturează. Un mare scriitor francez de culoare din Antille, Glissant, susținea că rădăcinile nu trebuie să coboare în întunericul atavic al originilor, ci să se întindă la suprafață precum ramurile unui copac, până vor întâlni ramurile altui copac și le vor strânge ca pe niște mâini. Cultura poate face tocmai acest lucru: să încerce să contribuie la crearea unui asemenea sentiment de apartenență comună, nu contradictorie, la propria particularitate și deopotrivă la întregul univers. Așa cum Dante spunea că, tot bând apă din Arno, a ajuns să iubească cu înflăcărare Florența, adăugând totuși că patria noastră este lumea, la fel ca marea pentru pești.

În călătoriile dabuniene prin România ați avut ocazia să întâlniți diferite personalități ale culturii române. Care dintre aceste întâlniri v-a rămas întipărită în minte?

Nu cred că voi putea răspunde pe deplin nici la această întrebare în limitele unui interviu. Ar trebui să rescriu capitolul românesc din *Danubius*, adăugând însă și întâlnirile, experiențele, lecturile, persoanele pe care le-am întâlnit și apoi le-am cunoscut. Voi menționa două dintre aceste întâlniri: cea cu Israil Bercovici, poetul româno-idiș pe care l-am evocat în *Danubius*, și cea cu o bătrână femeie, la Sulina, cu care, descurcându-ne amândoi în a vorbi în vreo trei sau patru limbi, ne-am spus multe lucruri și, mai ales, ea m-a făcut să înțeleg, să simt, să ating cu mâna, ca să zic așa, viața, existența și, prin urmare, cultura ținuturilor respective.

O altă întâlnire ar fi cea cu Norman Manea, căruia i-ați dedicat ample recenzii în „Corriere della Sera” – Manea. Nel gran circo della storia / Manea. În marele circ al istoriei (1998), *Vivere nel labirinto del sospetto: Manea racconta la dittatura* Trăind în labirintul suspiciunii: Manea înfățișează dictatura (1999), *Esilio. La vita dopo due dittature* Exil. Viața după două dictaturi (2002) – de care vă leagă o profundă prietenie. Ce vă apropie cel mai mult?

Și aici ar trebui să scriu un eseu întreg pentru a descrie pe deplin întâlnirea mea cu Norman Manea, ceea ce înseamnă pentru mine, în primul rând în viața și apoi pentru cultura mea. Dacă ar trebui să rezum în puține cuvinte, aş spune că avem două lucruri în comun: simțul istoriei ca exil și simțul istoriei ca circ. El le-a suferit mult mai tragic și, de asemenea, le-a exprimat cu o forță extraordinară în numeroase cărți. În plan uman, avem în special un lucru în comun: ironia. Acea ironie care reprezintă modul corect, curajos, lucid, dar și plin de pasiune și sensibilitate, de a înfrunta lumea, lucrurile, schimbările, relativitatea a tot ce trăim, știind însă că există sentimente și valori absolute. Până și prima noastră întâlnire a avut loc în această lumină: ne-am întâlnit în timpul unei excursii pentru scriitori, organizată de Festivalul Literar din Toronto, la Cascada Niagara, înveliți amândoi într-o pelerină roșie de ne-a pufnit râsul. Ar mai fi apoi și simțul profund al respectului pentru viață, oameni, greșeli și sentimente umane, comun amândurora. Ne-am văzut de multe ori, i-am fost de două ori chiar oaspete la Bard College; de asemenea, am râs mult împreună, un râs având totuși conștiința tragediei. Îi sunt foarte apropiat lui și soției, așa cum și el îmi este apropiat mie și celor dragi mie.

Care sunt punctele de întâlnire cu Dieter Schlesak, a cărui carte, *Farmacistul de la Auschwitz* (Garzanti, Milano, 2009), are o prefață scrisă de dumneavoastră?

Cred că am relatat în prefața cărții esențialul întâlnirii cu Schlesak. Dacă ar fi să sintetizez în puține cuvinte, aş spune că – pe lângă interesul meu profund pentru cultura germano-română, pentru cultura germanilor care au trăit și trăiesc de secole în România – ar fi sentimentul profund de demnitate și respect cu care Schlesak a înfruntat și istorisit acele enorme tragedii. Ar mai fi și sentimentul său profund de dragoste față de propria naționalitate germană, de german din România, puternic afectat de sentimentul culpei germane, fără a fi, însă, distrus de acest sentiment. Îmi amintesc în special o frază, rostită cu mulți ani în urmă la un congres la care îl invitase, la Triest, unde a afirmat că prezența germană în acea zonă a redevenit legitimă – după aberațiile naționaliste germane care au dus la nazism – abia după Stalingrad. Cartea sa *Farmacistul de la Auschwitz* este o reprezentare extraordinară a acestor aberații. De altfel și el, ca și mine, nu caută atât să inventeze, cât să nareze realitatea, cu mult mai originală (la bine și la rău) decât plăsmuirile noastre. Cartea lui istorisește lucruri extrem de adevărate cu care nici o fantezie nu ar putea să concureze.

O ultimă întrebare: există cărți de călătorie în proiectele dumneavoastră?

Nu știu, deoarece nu știu niciodată ce îmi va rezerva scriitura – dacă îmi va mai rezerva ceva – în viitorul apropiat sau mai îndepărtat. În acest moment nu am în minte nici o carte de călătorii; bineînțeles, am în minte călătorii, întrucât pentru mine a călători este indispensabil vieții, iar din aceste călătorii tot va ieși vreo scriere.

(interviu realizat și tradus din italiană
de Afrodita Carmen Cionchin)